

MEMORANDUM PROGRAMOWE

II Kongresu Śląskich Samorządowców

W 35. rocznicę podpisania Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy między Rzeczpospolitą Polską a Republiką Federalną Niemiec

Rok 2026 stanowi szczególny moment dla refleksji nad przyszłością współpracy polsko-niemieckiej, odpowiedzialnym podejściem do historii oraz rolą samorządów w budowaniu wspólnot opartych na dialogu i wzajemnym szacunku. 35. rocznica podpisania Traktatu o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy przypada w czasie, gdy Europa ponownie mierzy się z napięciami tożsamościowymi, sporami o pamięć historyczną oraz pytaniem o sposób ochrony dziedzictwa w regionach wielokulturowych.

Śląscy Samorządowcy traktują tę rocznicę nie wyłącznie jako symbol historyczny, lecz jako zobowiązanie do dalszego rozwijania praktycznego dialogu polsko-niemieckiego na poziomie regionalnym i lokalnym.

Podpisany **17 czerwca 1991** roku traktat stworzył fundament nowego modelu współpracy pomiędzy Polską i Niemcami po zakończeniu zimnej wojny. Szczególne znaczenie miały jego artykuły 20–22, które potwierdziły prawo osób należących do mniejszości niemieckiej w Polsce oraz osób polskiego pochodzenia w Niemczech do zachowania i rozwijania własnej tożsamości kulturowej, językowej i historycznej.

Zapisy te stworzyły podstawę dla rozwoju edukacji regionalnej, działalności organizacji społecznych i współpracy transgranicznej, ale również dla bardziej odpowiedzialnej rozmowy o historii terenów pogranicza i regionów o złożonej tożsamości. Szczególne znaczenie miało to dla Górnego Śląska i województwa opolskiego.

Po 35 latach od podpisania traktatu wyraźnie widać, że najtrwalsze efekty polsko-niemieckiego pojednania powstały przede wszystkim dzięki działalności samorządów, instytucji kultury, szkół i lokalnych wspólnot. To właśnie samorządy stały się przestrzenią praktycznego budowania zaufania i odpowiedzialnego zarządzania pamięcią.

Śląsk pozostaje jednym z najważniejszych europejskich przykładów regionu, w którym historia nie ma jednej narracji. Dziedzictwo regionu obejmuje doświadczenia polskie, niemieckie, śląskie i europejskie. Ta wielowarstwowość wymaga szczególnej odpowiedzialności w podejmowaniu decyzji dotyczących przestrzeni publicznej, miejsc pamięci, edukacji regionalnej oraz interpretacji trudnego dziedzictwa.

Jednym z najbardziej symbolicznych przykładów takiego wyzwania pozostaje amfiteatr i przestrzeń pomnikowa w Górze św. Anny. Miejsce to łączy w sobie kilka warstw pamięci historycznej – religijnej, regionalnej, narodowej i politycznej. Powstały w okresie III Rzeszy amfiteatr był elementem nazistowskiej architektury pamięci, po 1945 roku został częściowo przekształcony i wpisany w nową narrację państwową, a dziś pozostaje przestrzenią budzącą emocje i spory interpretacyjne.

Przypadek Góry św. Anny pokazuje, że współczesne samorządy potrzebują nie prostych odpowiedzi, lecz dojrzałych metod pracy z tzw. trudnym dziedzictwem. Doświadczenia europejskie wskazują, że odpowiedzią nie powinno być ani wymazywanie historii, ani bezrefleksyjne utrwalanie dawnych narracji ideologicznych. Konieczne jest tworzenie modeli opartych na wiedzy historycznej, edukacji, dialogu społecznym i wieloperspektywicznej interpretacji.

II Kongres Śląskich Samorządowców uznaje, że duch artykułów 20–22 Traktatu o dobrym sąsiedztwie pozostaje aktualny również dzisiaj. Ochrona tożsamości kulturowej i prawa do pamięci nie mogą prowadzić do konfliktów wspólnotowych ani podważania spójności państwa. Jednocześnie trwała wspólnota obywatelska nie może być budowana poprzez przemilczanie lub upraszczanie historii.

W związku z tym uczestnicy Kongresu wskazują potrzebę dalszego rozwijania współpracy polsko-niemieckiej oraz regionalnej w następujących obszarach:

- wypracowywanie standardów zarządzania trudnym dziedzictwem historycznym,
- tworzenie wieloperspektywicznych narracji historycznych,
- rozwój edukacji regionalnej i obywatelskiej,
- rewitalizacja przestrzeni historycznych i postindustrialnych,
- współpraca muzeów, instytucji kultury i organizacji społecznych,
- wzmacnianie kompetencji samorządów w zakresie dialogu społecznego i polityki pamięci.

Organizatorzy Kongresu podkreślają, że odpowiedzialne zarządzanie dziedzictwem kulturowym nie jest wyłącznie zadaniem dotyczącym przeszłości. Jest inwestycją w stabilność społeczną, jakość debaty publicznej i zdolność wspólnot lokalnych do funkcjonowania w warunkach różnorodności kulturowej.

Trzydziesta piąta rocznica podpisania Traktatu o dobrym sąsiedztwie stanowi właściwy moment, aby doświadczenia Śląska wykorzystać jako przykład nowoczesnego europejskiego podejścia do pamięci, wielokulturowości i współpracy regionalnej.

II Kongres Śląskich Samorządowców deklaruje gotowość do uczestnictwa w tym procesie.

